

BODEMSANERING DRENTE

Cobie Ensink

In Drente zijn onlangs twee ambtenaren aangesteld, belast met de uitvoering van de Interimwet Bodemsanering. Dat kon niet voorkomen dat het provinciaal bestuur tijdens de bezwarentermin van het Bodemsanering Programma '85-'89, van 26 juni tot 27 juli 1984, werd getraakteerd op een portie ongezouten kritiek vanuit de milieubeweging en een golf publiciteit met name in de noordelijke pers nav. deze kritiek en een reeks onthullende onderzoeksgegevens. Nederland Gifvrij, het samenwerkingsverband van de landelijke milieuoorganisaties, omschreef het Bodemsanering Programma '85-'89 in haar reaktie als: "mededeling van de stand van zaken ipv. dat een duidelijke verantwoording van de aanpak van de bodemsanering in Drente wordt gegeven". Nederland Gifvrij ging in haar reaktie met name in op het bodemverontreinigingsgeval het Gat van Reef te Schoonebeek. "De verontreiniging van het Gat van Reef is zorgwekkend. De feiten uit het onlangs moeizaam in de openbaarheid gekomen rapport spreken voor zich. Nadat tien jaar lang (illegaal) is gestort, blijkt het Gat van Reef zodanig verontreinigd, dat maatregelen direct noodzakelijk zijn." Het Gat van Reef is reeds eerder in de Grote Gifatlas Drente van Noorderbreedte uitvoerig belicht.

Opnieuw is het Gat van Reef aktueel, dit keer als voorbeeld voor de wijze van aan-

Een verlaten put naast het Gat van Reef waar in de NAM chemisch water injecteerde

pak van bodemverontreinigingsgevallen in Drente, de moeizaam verkregen onderzoeksgegevens waarin een nieuwe mijlpaal in de Nederlandse gifgeschiedenis staat vermeld, de Drentse plannen met het Gat van Reef en een informatievond, georganiseerd door de gemeente Schoonebeek, de provinciale overheid en de regionale inspectie voor de Volksgezondheid en Milieuhygiëne, waar het Gat van Reef centraal stond.

Het projectformulier van het Gat van Reef uit het Bodemsanering Programma '85-'89 vermeldt de verontreinigde stoffen waaronder barium, lood, zink, kobalt, kwik, aromaten, minerale olie etc, de oppervlakte van de stort: 5000 m², het volume: 950000 m³ etc. Tevens wordt vermeld onder (dreigend) gevaar voor de volksgezondheid: verspreiding van de verontreinigde stoffen op grote schaal waardoor opname door consumptiegewassen niet denkbeeldig is en onder (dreigend) gevaar voor het milieu: vergiftiging van het bodemleven. De vermoedelijke veroorzakers worden ook opgevoerd waaronder de NAM en Scado B.V. (inmiddels DSM resins, die het bedrijf onlangs overnam met alle lusten, en nog meer lasten!). Ruim 12 jaar geleden werd dit duo niet als vermoedelijke dumpers van afval genoemd in een brief van 22 feb 1972 van de Regionale Inspectie voor de Volksgezondheid te Groningen aan het provinciaal bestuur van Drente. Daarin is het college van Gedeputeerde Staten door de inspectie op de hoogte gebracht van de gekonstateerde storting van boorspoeling door de NAM en chemisch afval door Scado B.V. in het Gat van Reef. Gesteld is dat er voor deze activiteiten géén Hinderwetvergunning was verleend en dat het verlenen van een vergunning voor de betreffende activiteiten naar de mening van de Inspectie ongewenst was, aldus Staatstoezicht op de Volksgezondheid in een brief van 13 april 1983. De toelichting 33-1 en 33-2 van

het projectformulier vermeldt dat beide bedrijven destijds de kennis hadden omtrent de aard van het gestorte materiaal. Voor wat betreft de NAM "Er is wel erkenning van schuld maar niet van aansprakelijkheid voor de gevolgen van de verontreiniging." Het bedrijf Scado blijkt ronduit asociaal. "De verantwoordelijkheid voor de stortingen wordt afgeschoven op de vervoerder," aldus de toelichting. Na het oriënterend en nader onderzoek in 1983 en 1984 start men dit najaar met een saneringsonderzoek. Kosten voor dit onderzoek en de daarna te treffen maatregelen werden in 1983 geschat op f 2.030.000,-. Hoewel er nog niets bekend is van het saneringsonderzoek, lijkt nu al te zijn gekozen voor het isoleren van de stortplaats door het plaatsen van zijwanden en bovenafdekking, waarna het omliggende grondwater continu zal worden weggepompt en 'gezuiverd'. Een maatregel die als definitieve maatregel afgewezen dient te worden en slechts gezien zou moeten worden als maatregel om verdergaande verontreiniging horizontaal en vertikaal tegen te gaan. Het zou gewenst zijn om een zeer grondig onderzoek te starten naar alle beschikbare saneringstechnieken, waaronder afgraven en verwerken, de milieuhygiënische risico's, de kosten en tenslotte beheersmaatregelen. Alleen dan wordt een zorgvuldige afweging, met alle mogelijke risico's, ook voor de toekomst mogelijk. Vooralsnog is een dergelijke aanpak niet te verwachten. Uit het bodemsaneringprogramma blijkt dat in 1985 een bedrag van f 1 miljoen gulden gereserveerd wordt waarna het Gat van Reef verdwijnt uit het programma om in ieder geval tot 1989 niet weer te keren in datzelfde programma. Hoe omvangrijk de verontreiniging van het Gat van Reef is, doet het door de Grontmij opgestelde rapport van het saneringsonderzoek uit de doeken.

Gifmijlpaal

Uit het oriënterend onderzoek was reeds ge-

bleken dat het ondiepe grondwater bij het Gat van Reef duidelijk verontreinigd is met diverse anorganische zouten, zware metalen en organische verbindingen. Lood, barium, kobalt en kwik zijn aangetoond in concentraties die ver boven de saneringsrichtwaarde liggen evenals ethylbenzeen, dimethylbenzeen, isomeren, naftaleen, fenolen, olie, etc. Chloride werd maar liefst tot 22.400 mg/l aangetoond. De nadere onderzoeksgegevens bevatten een mijlpaal in de Nederlandse gifgeschiedenis. De verontreiniging blijkt zich reeds te hebben verspreid tot op een diepte van 85 meter. Het chloridegehalte was op één punt — 90 meter beneden maaienveld — 6900 mg/l, terwijl barium op dat punt 200 Ug/l, terwijl het geheel gekompleteerd wordt met de aanwezigheid van weekmakers waaronder diisobutylftalaat tot 2400 Ug/l, di-butylftalaat tot 130 Ug/l en isobutylftalaat tot 60 Ug/l.

Grepen uit de konklusies en aanbevelingen

"Hoewel de regionale gegevens duiden op een stromingsrichting van het grondwater in zuidwestelijke tot westelijke richting, blijkt uit de recente grondwaterstandopname bij het stort, dat er van hieruit een ivm. de opbolling in het stort te verwachten stroming ongeveer in alle richtingen optreedt. Deze situatie wordt bevestigd door de resultaten van de rond het Gat van Reef door de dienst Grondwaterverkenning TNO uitgevoerde geofysische metingen."

"Uit de analyseresultaten blijkt dat ook in het grondwater op grotere diepte en op grotere afstand van het stort dezelfde karakteristieke verontreinigingen aanwezig zijn als in het ondiepe grondwater in de direkte omgeving daarvan en wel voornamelijk barium en een groot aantal extraheerbare organische verontreinigingen waaronder vooral ftalaten en aromaten."

"Gezien de ernst van de verontreinigingssituatie wordt er nu reeds van uitgegaan dat

maatregelen ter verbetering getroffen dienen te worden. Aanbevolen wordt daarom een vervolgonderzoek in te stellen om, na inschatting van de risico's die aanwezigheid en verspreidingsmogelijkheden van de verontreinigingen inhouden voor de Volksgezondheid en het milieu, te komen tot een omschrijving en afweging van de diverse mogelijke verbeteringsmaatregelen, aan de bron en/of het grondwater — voorkomen van verdere verspreiding dmv. bronnen, opheffen van de inzijingssituatie naar het grote watervoerende pakket dmv. ontwatering/bemaling in het afdekkende pakket."

"Met grotere diepte en afstand van het stort nemen over het algemeen, zowel het aantal verontreinigingen als de concentraties daarvan af. Een groot aantal blijkt echter ook reeds duidelijk aantoonbaar aanwezig in het grondwater op ruim 83 m-mv."

Het bodemsanering Programma '85-'89 gaat ervan uit dat het stortgat 18 meter diep zou zijn (geweest). In verband daarmee en met het laatste citaat uit het Grontmij rapport is het voorkomen van weekmakers op verschillende dieptes in het grondwater vermeldenswaard. Op een diepte van 20 tot 24 meter is ca. 1300 ug/l diisobutylftalaat aangetoond. Met een toename van de diepte naar 30 tot 36 meter lopen de concentraties op naar 1500 ug/l. Dat is bepaald niet de enige weekmaker, die naarmate men dieper kwam, in concentraties omhoog gaat. Omtrent de mogelijke oorzaken wordt vooralsnog gezwegen. Vandaar de mogelijke oorzaken in Noorderbreedte: het stortgat is veel dieper dan wordt aangenomen. Put S120, naast het Gat van Reef, waarlangs door de NAM jarenlang verontreinigd afvalwater, uit het Gat van Reef, is geloosd op een diepte van 800 meter, kan een omvangrijk lek hebben gehad. En zo zijn er nog een aantal mogelijkheden te bedenken.

Schoonebeek boordevol energie en gif

Het zal duidelijk zijn dat de verontreinigings-

situatie van het Gat van Reef zorgwekkend is. Het is dan ook op z'n minst vreemd dat er na 1985 geen gelden gereserveerd worden voor de nadere aanpak van de stortplaats. Absoluut niet vreemd en duidelijk was de rol die burgemeester M. L. C. M. Schneeman van Schoonebeek speelde als voorzitter van de informatieavond voor de bevolking over de verontreinigingssituatie van het Gat van Reef. Niet alleen de milieubeweging had met smart zitten wachten op de onderzoeksgegevens van de Grontmij, ook de noordelijke pers was gealarmeerd en kwam na het openbaar worden van het rapport met een reeks onthullende artikelen. Konsekvent weigerde de gemeente Schoonebeek te reageren op het rapport in de pers met de opmerking dat zij (nog) geen kennis hadden kunnen nemen van de onderzoeksgegevens. Een loze kreet omdat het hoofd gemeentewerken van Schoonebeek — De Jong — deel uitmaakt van de saneringswerkgroep van het Gat van Reef en kennis neemt in dat kader van onderzoeksvorderingen waarbij de ernst van het project niet onbesproken blijft. In de wandelingen werd vernomen dat de gemeente Schoonebeek onder druk van een aantal hogere overheden en instanties de voorlichtingsavond moest organiseren hetgeen op 2 augustus 1984 gebeurde in het Aikes Tallenhuis in Schoonebeek, waarbij wethouders schitterden door afwezigheid. Maar uiteindelijk bleef de schade beperkt dank zij Schneeman die als voorzitter de touwtjes zeer strak in handen had. Met een tot op het podium gevuld Aikes Tallenhuis opende Schneeman, gezeten tegenover een piepklein spandoekje, waarop "Schoonebeek boordevol energie en boordevol gif", de 'informatieavond'.

Relativeren

Na een globale maar realistische inleiding over de verontreinigingssituatie door M. ten Holder, provinciaal medewerker belast met de uitvoering van de Interimwet Bodemsanering, kwam direkt daarna de voorzitter met

een relativerend verhaal, waarin vooral de door Ten Holder geschetste 'lichtpuntjes' breedvoerig opnieuw onder de aandacht werden gebracht. Dat was bepaald niet de enige gelegenheid die Schneeman aangreep om de verontreinigingssituatie hoopvol te schetsen. Zo blijken er in Schoonebeek een aantal gifvluchtelingen te wonen. Eén ervan had de Volgermeerpolder in Broek in Waterland, ingeruild voor het zo op het oog schoonlijkende Schoonebeek terwijl een ander afkomstig was uit de reeds half afgebroken gifwijk in Gouderak waar de Shell, het één en ander in de grond had gestopt.

"Volgermeerpolder, Gouderak en Lekkerkerk zijn niet vergelijkbaar met het Gat van Reef. Gevaar voor de volksgezondheid is er hier niet, nog niet. Gelukkig niet" betoogde Schneeman. *"Er wordt vanavond alleen gesproken over het Gat van Reef, de vervuiling van heel Schoonebeek en de hele wereld nu behandelen is onmogelijk omdat we hier morgen dan nog zouden zitten,"* aldus

Schneeman in zijn openingstoespraak. De twintig andere vuile plekken in Schoonebeek bleven, althans op dé avond, onbesproken. Met betrekking tot het Gat van Reef meldde een bewoner in de zeer naaste omgeving van het Gat dat er destijds vanaf het gat een aantal kanalen waren gegraven omdat de inhoud van het overvolle Gat van Reef niet af wilde nemen. *"De kanalen waren immers tot aan de kanaalweg toe gegraven!"* Een tot dan onbekend gegeven, hetgeen bij navraag door Ten Holder en J. Stellema, medewerker van de regionale Inspektie voor de Volksgezondheid en Milieuhygiëne, ook deeluitmakend van het voorlichtende forum, goed was verstaan. Twee paardefokkers betoogde dat hun paarden weigerden het welwater uit een stuk land nabij het Gat van Reef te drinken. Onbegrijpelijk omdat het water tot goed drinkwater was verklaard door de NAM die het water via een kennis van de heren paardenboeren had geanalyseerd, zo verzekerden de heren mij vooraf aan de informatie-

avond. Analyseresultaten hebben ze nooit gezien. Erg gerust waren de heren er niet meer op, vandaar hun komst, gewapend met een reeks watermonsters, naar de informatieavond. Ze namen na afloop contact op met een aanwezige provinciaal hydroloog om hun monsters onderzocht te krijgen. Schneeman had twee dagen eerder de informatieavond ook voor Radio Noord aangekondigd. *"Zoals we altijd gedaan hebben, we willen daar echt open kaart, ik wil het toch nog eens heel nadrukkelijk stellen, we hebben niets te verbergen, integendeel, we moeten met elkaar zorgen dat het milieu niet bevuild wordt. We moeten zien te voorkomen dat mens of dier schade aan z'n gezondheid ontvangt door gif in de bodem. Maar dat moet wel eerst worden vastgesteld."*

Verder ging Schneeman uitgebreid in op de financiële gevolgen voor zijn gemeente. *"Ik denk dat er zeker aanleiding is, om in 't geval van grote kosten door 'n enorme hoeveelheid gif, als die er zou zitten we moeten proberen om 'n alternatieve regeling te krijgen."* aldus Schneeman voor Radio Noord op 31 juli 1984. *"Voorzitter u hoort daar niet te zitten, u trekt de vragen en antwoorden uit zijn verband en laat de deskundigen niet uitspreken door in te grijpen tijdens de beantwoording van vragen en blijkbaar voor u lastige vragen vooruit te schuiven! Dit is geen voorlichten, maar vragen verdoezelen. Kini Beekelaar van Milieu Rondomme hoort daar te zitten."* riep een boze aanwezige. *"De drie woningen tegenover het Gat van Reef lopen geen enkel gevaar, er is geen onderzoek naar de kwaliteit van de moestuinen gedaan. Gelukkig loopt Kanaal A als scheidslijn tussen het Gat en de woningen en dus de moestuinen. De viezigheid kan daar niet komen. Althans, op dit moment is dat ons niet bekend. Er is geen gevaar voor de volksgezondheid, gelukkig niet op dit moment."* Na zijn betoog bood Schneeman Stellema aan er eventueel nog iets aan toe te voegen. Dat gebeurde niet vanwege de vraag van een boer die zijn lan-

derijen langs Kanaal A voorzag van, het soms broodnodige water. De bufferfunctie van Kanaal A zou betekenen dat hij zijn land opscheepte met chemisch verontreinigd water en doende was de verontreiniging uit te breiden naar zijn eigen land. *"Het water van Kanaal A zal onderzocht moeten worden,"* aldus Schneeman. Wie de veroorzakers waren van de verontreiniging? *"Wij zijn er altijd vanuit gegaan dat de boorspoeling van de NAM afpleisterende kwaliteiten zou hebben waardoor er een lekdichte container zou ontstaan. Daar is steeds van uitgegaan."* zo luidde het antwoord. Schneeman had blijkbaar een voorlichtend uurtje mee mogen maken bij de NAM milieudeskundigen. Ook een aantal vertegenwoordigers van Drentse milieuorganisaties waren ingelicht omtrent de afpleisterende kwaliteiten van het NAM-afval tijdens een gesprek waar ook het Gat van Reef centraal stond. Wie had de vergunningen destijds verleend? *"De provincie verleende destijds een vergunning waarin tevens was geregeld dat de NAM het water uit het stortgat via put S120 naast het Gat van Reef op een diepte van 800 meter in de bodem mocht lozen"*, aldus Schneeman, een lastige vraag wegwerkend. *"Een vreemde zaak. Eerst verleend de provincie de vergunning waarbij een kollega van Ten Holder mogelijk betrokken was en nu moet Ten Holder de zaak in het reine brengen. Vreemd hoor!"* merkt de vragsteller nog op. De 'Grote Gifatlas Drente' was Schneeman blijkbaar voorbijgegaan. Anders was hij zeker herinnerd aan de in 1973 verleende vergunning aan de NAM, WK/I geheten, verleend door het Schoonebeker gemeentebestuur, waaronder zijn handtekening staat. *"Lekkerkerk, Gouderak en de Volgermeerpolder zijn heel andere gevallen, niet te vergelijken met het Gat van Reef. Hier is er geen gevaar voor de volksgezondheid, gelukkig niet."* Aldus een relativerend slotwoord van Schneeman. De ex-Volgermeerpolderbewoner had dergelijke sussende avonden reeds eerder mee gemaakt.